

Tartalomjegyzék

Kárpát-medencei magyar tudomány jellege és tárlatai
Görömszki András – az MTA Magyar Tudományosság
Külföldön Elnöki Bizottság

MAGYAR–MAGYAR INTERDISZCIPLINÁRIS KUTATÁSOK, INTÉZMÉNYI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK LEHETŐSÉGE

Új közéletés
az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság
Kárpát-medencei stratégiájában

SZLOVÁKIA

Magyar kutatási stratégia Szlovákiából nézve
Tóth Károly – *Institut Kisebbségkutatás Intézet (Szombier)*

Magyar Tudományos Akadémia
Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága
Budapest – 2010

A kötetet szerkesztette
FEDINEC CSILLA

Lektorálta
BERÉNYI DÉNES
HORVÁTH GYULA
PALÁDI-KOVÁCS ATTILA

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság

A kiadásért felel
GÖRÖMBEI ANDRÁS

Nyelvi lektor
BERTÓK KRISZTINA

A nyomdai előkészítés a Kalonda Bt. munkája

ISBN: 978-963-508-588-0

Tartalomjegyzék

- A Kárpát-medencei magyar tudomány jellege és távlatai 9
GÖRÖMBEI ANDRÁS – *az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság elnöke*
- ROMÁNIA**
- A romániai magyar tudományos hálózat szereplői, működése, teljesítménye és együttműködési lehetőségei 17
SALAT LEVENTE – *Kolozsvári Területi Bizottság (Kolozsvár)*
- A romániai magyar tudományosság rendszere, gyakorlata és kilátásai 45
BIRÓ A. ZOLTÁN – *KAM - Regionális és Antropológiai Kutatások Központja (Csíkszereda)*
- A műszaki örökség feltárása, kutatása és védelme Erdélyben 70
BITAY ENIKŐ – *Erdélyi Múzeum-Egyesület (Kolozsvár)*
- Műszaki kutatások Erdélyben 77
KÖLLŐ GÁBOR – *Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (Kolozsvár)*
- SZLOVÁKIA**
- Magyar kutatási stratégia Szlovákiából nézve 81
TÓTH KÁROLY – *Fórum Kisebbségkutató Intézet (Somorja)*
- Vázlat a szlovákiai magyar reálértelmiségről 107
LACZA TIHAMÉR – *Szlovákiai Magyar Írók Társasága Tudományos és Ismeretterjesztő Irodalom Szekciója (Dunaszerdahely)*

UKRAJNA

A Kárpát-medencei magyar kutatási stratégiáról ukrajnai megközelítésben 109

SOÓS KÁLMÁN – *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)*

Ukrajnai természettudományi kutatások magyar szereplői 124

SPENIK OTTÓ – *Ungvári Nemzeti Egyetem (Ungvár)*

JENKOVSZKY LÁSZLÓ – *Ukrán–Magyar Tudományos Műhely (Kijev)*

SZERBIA

A magyar tudományos hálózat szereplői, működése, teljesítménye és együttműködési lehetőségei Szerbiában 127

GÁBRITY MOLNÁR IRÉN, CSÁNYI ERZSÉBET, TAKÁCS MÁRTA
Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács (Újvidék)

A HÁLÓZATI EGYÜTTMŰKÖDÉS ESÉLYEI

Magyar nyelvtudományi kutatások a Kárpát-medencei külső régiókban 145

PÉNTEK JÁNOS – *Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Kolozsvár)*

FOGALOMÉRTELMEZÉSI KÍSÉRLETEK

A határon túli magyar tudományosság fogalmának körülhatárolása 187

SALAT LEVENTE – *Kolozsvári Területi Bizottság (Kolozsvár)*

Eltérő definíciós igények 203

BIRÓ A. ZOLTÁN – *KAM - Regionális és Antropológiai Kutatások Központja (Csíkszereda)*

A demarkáció és a hasznosulás kérdése – szlovákiai nézőpontból 205

TÓTH KÁROLY – *Fórum Kisebbségkutató Intézet (Somorja)*

A demarkáció és a hasznosulás kérdése – ukrajnai nézőpontból 208

CSERNICKÓ ISTVÁN – *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)*

Javaslat a határon túli magyar tudományosság fogalmának értelmezésére 211

CSÁNYI ERZSÉBET – *Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács (Újvidék)*

CSERNICKÓ ISTVÁN – *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)*

SALAT LEVENTE – *Kolozsvári Területi Bizottság (Kolozsvár)*

TÓTH KÁROLY – *Fórum Kisebbségkutató Intézet (Somorja)*

AZ MTA KÜLSŐ KÖZTESTÜLETE (2009) 215

A demarkáció és a hasznosulás kérdése – ukrainai nézőpontból

Cserniczkó István

Egyáltalán nem könnyű az értelmezés, és így a stratégia tárgyának, alanyának és céljának a meghatározása is egyre összetettebb feladattá válik. Azt gondoltam, hogy kérdéseket fogalmazok meg saját magamnak, és a válaszok segítségével talán sikerül közelebb jutnom a definícióhoz, értelmezéshez. Például: része-e a magyar tudományosság-nak az magyarul nem publikáló professzor, aki tagja az MTA külső köztestületének (azaz magát ilyen vagy olyan okból a magyar tudományosság részének tekinti)? Vagy hozzátartozik-e a magyar tudományosság-hoz az a professzor, aki ugyan nem köztestületi tag (tehát nem kíván intézményesen kötődni az MTA-hoz), ám időnként publikál magyarul, vannak magyar vonatkozású tanulmányai? S mi legyen például azzal a kijevi irodalomtörténésszel, aki alig néhány szót tud magyarul, egyetlen sort sem publikált ezen a nyelven, de kiváló orosz nyelvű monográfiát írt Jókairól?

A fentiekhez hasonló kérdésekre kerestem és nem találtam választ a tudományos műhelyek kapcsán sem. Az MTA külső tagja által vezetett és rajta kívül talán egy-két magyar(ul is beszélő) kutatóval rendelkező intézet vajon intézményként szerepeljen-e egy olyan kataszterben, amely a magyar tudományos műhelyeket tartja számon? Tudományos műhelyként tekintünk-e a felsőoktatási intézmények tanszékeire? Ha igen, akkor csak azokra, ahol magyar oktatók (is) dolgoznak, vagy csak azokra, ahol magyar vonatkozású kutatások (is) folynak? Például a beregszászi főiskola magyar, történelem, pedagógia és földtudományi tanszéke egyértelműen ide sorolandó lehet, hisz magyar kutatók magyar vonatkozású kutatásokat (is) folytatnak itt; de mi legyen ugyanezen intézmény matematika vagy biológia tanszékével, ahol a kutatók magyarok, de nehéz magyar vonatko-

zásúnak minősíteni kutatásaikat. Egyáltalán: az egyetemek, főiskolák esetében az egész intézményt egyetlen műhelyként tarthatjuk-e számon, vagy mindegyik tanszéket külön kell vizsgálnunk? Esetleg csak a tudományos életben markánsan jelen lévő tanszékeket tartjuk számon külön, és egyébként meg az egész intézményt együtt tekintjük tudományos műhelynek? De akkor mi legyen például az olyan monstrumokkal, mint az Ungvári Nemzeti Egyetem, amelynek tízegynéhány karán több tucat tanszék van, és ahol néhány tanszéken egyértelműen vannak magyar kutatók, akik magyar vonatkozású kutatásokat folytatnak?

Arról nem is szólva, hogy ha egyéni szinten azokat tekintjük magyar kutatóknak, aki magyarnak vallja magát, akkor ezt a „valomást” hogyan kívánjuk megszerezni? Nyilatkozatot kérünk? Ha a kutatások tárgyából indulunk ki, akkor mi számít magyar (vonatkozású) témának? Például a Kárpátok élővilága annak számít-e? Vagy mi legyen azokkal a még élő, sőt aktív szovjet történészekkel, akik rendszeresen írtak/írnak magyar vonatkozású történelmi kérdésekről, de publikációkban nagyjából sem lehet fellelni a tudományos igazságnak a csíráit sem?

Nem sorakoztatom tovább a kérdéseimet. Úgy tűnik, hogy minden kétséget kizáróan csak azt a kutatót tekinthetjük a magyar tudományosság részének, aki (bármilyen nyelven is publikál, akármilyen témakörben) a magyar tudományosság részének vallja magát (például azáltal, hogy tagja a köztestületnek vagy Domus-ösztöndíjra pályázik), illetve, aki a hagyományosan magyar vonatkozásúként elkönyvelt témákkal (magyar nyelv, irodalom, kultúra, történelem, folklór, néprajz stb.) foglalkozik.

A társadalmi hasznosulás kérdésköre elsősorban nem a tudósokon és a kutatóműhelyeken múlik. Ahol a politikai döntés-előkészítők és döntéshozók évek óta egész egyszerűen figyelembe sem veszik a felhalmozott kutatási eredményeket; ahol a politika oldaláról fehér holló ritkaságú egy-egy háttérkutatás vagy esettanulmány megrendelése és aztán felhasználása; ahol a támogatáspolitiká gyakorlatilag nem ösztönzi a társadalmi hasznosulást; ahol a magyarországi kutatóműhelyek legtöbbször regionális bedolgozóként kezelik a határon túli műhelyeket; ahol 20 éve úgy támogatják a tudományos

könyvkiadást, hogy nem a kiadandó munka szakmai színvonala, értéke a mérvadó, hanem az, ki (melyik politikai oldalhoz tartozó szerző, kiadó) a pályázó, nos: ott nehéz erről a kérdésről érdemben nyilatkozni. S ehhez még azt is hozzátehetjük, hogy mi, kutatók sem nagyon mutatunk jó példát. Gondoljunk bele például, hogy az utóbbi másfél évtizedben hány szociológiai kutatást végeztek különböző kutatóintézetek a Kárpát-medence magyarsága körében, s ezek közül hány használta vagy legalább vette figyelembe a korábbi kutatások eredményeit? Az ilyen kutatások rendszerint a gyorsjelentés elkészítéséig jutottak el, és a mélyebb elemzések rendre elmaradtak.

A tudománytámogatási rendszert is egyértelműen a politika és nem a szakmaiság uralja. Ez nyilvánvalóan látszik a Szülőföld Alap pályázati kiírásain, a nemzeti jelentőségű intézményi kör kijelölésén, a határon túli régiókban működő alkuratóriumi rendszer működésén. A politika ellenőrzési körén kívül eső támogatások fölött döntő szervezetek (például az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, a Domus Program, a Határon Túli Magyar Tudományosságért Ösztöndíj Program) jelenleg olyan kis összegek fölött rendelkeznek, hogy lényegi módon nem befolyásolhatják a helyzetet.

Javaslat a határon túli magyar tudományosság fogalmának értelmezésére*

Csányi Erzsébet, Csernicskó István, Salat Levente, Tóth Károly

1. Mi tartozik a határon túli magyar tudományosság fogalmához?

A jelen helyzetben nem célszerű általános tudományfilozófiai kérdésként fölfogni azt a dilemmát, hogy mi tartozik a határon túli magyar tudományosság fogalmkörébe, mert az így megfogalmazott kérdés gyakorlatilag megválaszolhatatlan.

Az MTA által kezdeményezett Kárpát-medencei magyar kutatási stratégia összefüggésében a fogalmat a következő megközelítések valamelyikének értelmében lehetne használni:

1. magukat magyarnak (is) valló határon túli kutatók bármilyen intézményes keretben folytatott magyar nyelvű és tárgyú kutatásai;
2. magukat magyarnak (is) valló határon túli kutatók bármilyen intézményes keretben folytatott bármilyen nyelvű és tárgykörű kutatásai;
3. azok a tudományos eredmények, amelyeket olyan tudós hozott létre, aki (bármilyen nyelven is publikál, akármilyen témakörben) a magyar tudósközösség tagjának vallja magát (például azáltal, hogy tagja a köztestületnek vagy Domus-ösztöndíjra pályázik), illetve aki a hagyományosan magyar vonatkozásúként elkönyvelt témákkal (magyar nyelv, irodalom, kultúra, történelem, folklór, néprajz stb.) foglalkozik;

* A 2009. október 27-én, a Domus Székházban megtartott Kárpát-medencei magyar kutatási stratégia című műhelymegbeszélésre készült vitaanyag szerkesztett változata.